

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته ی زبان شناسی همگانی

عنوان:

**بررسی طرحواره های تصویری جانسون (۱۹۸۷) در
چارچوب نظریه معناشناسی شناختی در پاره ای
از اشعار نوجوانان (گروه سنی د و ه) و مطابقت
آن با نظریه رشد شناختی کودک و نوجوان ژان
پیاژه (۱۹۷۳)**

استاد (اساتید) راهنما:
دکتر یحیی کیخایی

استاد مشاور:
دکتر پاکزاد یوسفیان

تحقیق و نگارش:
حسنیه ارباب

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

آذرماه ۱۳۹۲

چکیده:

امروزه توجه زبان‌شنان شناختی به رابطه‌ی نزدیک تجربه، زبان و شناخت توانسته زمینه مناسب برای تحلیل‌های ادبی از نقطه نظر شناختی فراهم کند. با توجه به اهمیت رشد شناختی در دوران کودکی و نوجوانی، در این پژوهش عملکرد طرحواره‌های تصویری جانسون (۱۹۸۷) در قالب معنی‌شناسی شناختی و میزان کاربرد آنها در پاره‌ای از اشعار نوجوانان گروه‌های سنی "د" و "ه"، و همچنین مطابقت آن‌ها با مراحل رشد شناختی نوجوانان در این گروه‌های سنی که پیازه (۱۹۷۳) معرفی کرده است، مورد بررسی قرار گرفته است. روش انجام دادن این پژوهش توصیفی _ تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات آن به صورت کتابخانه‌ای است.

پژوهشگر پس از انتخاب دو هزار بیت از سی و یک کتاب شعر نوجوانان که بین سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۰، منتشر یا تجدید چاپ شده‌اند، آنها را به دقت بررسی و فراوانی و درصد کاربرد هر کدام از طرحواره‌ها را مشخص کرده است و به تحلیل طرحواره‌های استخراج شده و مطابقت آنها با نظریه ژان پیازه (۱۹۷۳) پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که تعداد طرحواره‌های استخراج شده از پیکره نسبت به کل ابیات (۲۰۰۰)، درصد قابل توجهی (۸۳٪) را نشان می‌دهند. علاوه بر این بررسی طرحواره‌های استخراج شده با توجه به نظریه پیازه (۱۹۷۳) نشان داد که شاعران منتخب برای رشد خلاقیت و تفکر انتزاعی، جاندارپنداری مفاهیم انتزاعی، اندیشیدن درباره‌ی فرضیات و ایده‌های ذهنی، کاربرد مفاهیم عدد، طول، مایع، ماده، سطح، توده و وزن درباره‌ی امور انتزاعی که از ویژگی‌های خاص دوره‌ی نوجوانی است با استفاده از طرحواره‌های تصویری اشعاری متناسب با ویژگی‌های فکری این مقطع سنی سروده‌اند. همچنین فراوانی بالای طرحواره‌هایی مانند توانایی و اعضای بدن نسبت به سایر طرحواره‌ها در اشعاری مربوط به این گروه سنی، تمایل شاعران را به سرودن اشعاری که جاندارپنداری و شخصیت بخشی به مفاهیم انتزاعی را در نوجوانان تقویت کند، نشان می‌دهد. نامحدود بودن تعداد طرحواره‌ها و همپوشانی بعضی از طرحواره‌ها از دیگر یافته‌های این پژوهش است. علاوه بر آن مشخص شد بیشتر طرحواره‌ها به تجاربی که از حس بینایی و لامسه مشتق می‌شوند، مربوطند.

کلمات کلیدی: زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی شناختی، طرحواره‌های تصویری، ادبیات کودک و نوجوان، رشد شناختی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: درآمدی بر پژوهش
۲	۱- مقدمه
۲	۱-۱- مساله ی پژوهش
۳	۱-۲- سوالات پژوهش
۴	۱-۳- فرضیه های پژوهش
۴	۱-۴- ضرورت انجام پژوهش
۴	۱-۵- اهداف پژوهش
۵	۱-۶- کاربردهای پژوهش
۵	۱-۷- نوآوری پژوهش
۵	۱-۸- روش انجام پژوهش
۶	۱-۹- روش ابزار گردآوری اطلاعات
۶	۱-۱۰- محدودیت های پژوهش
۶	۱-۱۱- ساختار پژوهش
۸	فصل دوم: پیشینه ی پژوهش
۹	۲- مقدمه
۹	۲-۱- مطالعات پژوهشگران غیر ایرانی
۱۲	۲-۲- مطالعات پژوهشگران ایرانی
۱۸	فصل سوم: مباحث نظری
۱۹	۳- مقدمه
۱۹	۳-۱- زبان شناسی شناختی و اصول بنیادین آن

۲۱	۳-۱-۲- حوزه های مورد بررسی در زبان شناسی شناختی: دستور شناختی و معنا شناسی شناختی.....
۲۲	۳-۱-۳- اصول بنیادین رویکرد معناشناسی شناختی.....
۲۴	۳-۱-۴- طرحواره ی تصویری.....
۲۵	۳-۱-۵- ویژگی های طرحواره های تصویری.....
۲۶	۳-۱-۶- استعاره شناختی و انواع آن.....
۲۸	۳-۱-۷- طرحواره های تصویری جانسون (۱۹۸۷).....
۲۹	۳-۲- ادبیات کودک و نوجوان.....
۳۱	۳-۲-۱- تعریف ادبیات کودک و نوجوان.....
۳۳	۳-۲-۲- تفاوت ادبیات کودک و نوجوان با ادبیات بزرگسالان.....
۳۴	۳-۲-۳- انواع ادبیات کودکان و نوجوانان.....
۳۴	۳-۲-۴- شعر کودک، شعر نوجوان.....
۳۵	۳-۳- نظریه رشد شناختی ژان پیاژه (۱۹۷۳).....
۳۹	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها: .....
۴۰	۴- مقدمه.....
۴۰	۴-۱- بررسی طرحواره های تصویری جانسون در پیکره ی مورد نظر.....
۴۰	۴-۱-۱- طرحواره ی ظرف.....
۴۳	۴-۱-۲- طرحواره ی تعادل.....
۴۵	۴-۱-۳- طرحواره ی اجبار.....
۴۸	۴-۱-۴- طرحواره ی نیروی متقابل.....
۴۹	۴-۱-۵- طرحواره ی تکرار.....
۴۹	۴-۱-۶- طرحواره ی توانایی.....
۵۲	۴-۱-۷- طرحواره ی توده/ تعداد.....
۵۵	۴-۱-۸- طرحواره ی جذب.....
۵۷	۴-۱-۹- طرحواره ی مسیر.....
۶۲	۴-۱-۱۰- طرحواره ی ارتباط.....

- ۶۵ ..... ۴-۱-۱۱- طرحواره ی مرکز
- ۶۶ ..... ۴-۱-۱۲- طرحواره ی چرخش
- ۶۷ ..... ۴-۱-۱۳- طرحواره ی دور/ نزدیک
- ۶۸ ..... ۴-۱-۱۴- طرحواره ی مقیاس
- ۷۰ ..... ۴-۱-۱۵- طرحواره ی جزء/کل
- ۷۱ ..... ۴-۱-۱۶- طرحواره ی اتحاد
- ۷۲ ..... ۴-۱-۱۷- طرحواره ی شکافت
- ۷۳ ..... ۴-۱-۱۸- طرحواره ی انطباق
- ۷۳ ..... ۴-۱-۱۹- طرحواره ی پر/ خالی
- ۷۵ ..... ۴-۱-۲۰- طرحواره ی تماس
- ۷۷ ..... ۴-۱-۲۱- طرحواره ی فرآیند
- ۷۷ ..... ۴-۱-۲۲- طرحواره ی سطح
- ۸۰ ..... ۴-۱-۲۳- طرحواره ی شی
- ۸۳ ..... ۴-۱-۲۴- طرحواره ی مجموعه
- ۸۴ ..... ۴-۱-۲۵- طرحواره ی مانع
- ۸۶ ..... ۴-۱-۲۶- طرحواره ی رفع مانع
- ۸۸ ..... ۴-۲- طرحواره های پیشنهادی عابدی مقدم (۱۳۸۲)، آریانفر (۱۳۸۵)، گلغام و علایی (۱۳۸۷).....
- ۸۸ ..... ۴-۲-۱- طرحواره ی طبیعت
- ۸۹ ..... ۴-۲-۲- طرحواره ی بو
- ۹۰ ..... ۴-۲-۳- طرحواره ی جانوری
- ۹۲ ..... ۴-۲-۴- طرحواره ی رنگ
- ۹۴ ..... ۴-۲-۵- طرحواره ی اعضای بدن
- ۹۶ ..... ۴-۲-۶- طرحواره ی مکان
- ۹۹ ..... ۴-۲-۷- طرحواره ی آغاز و پایان
- ۱۰۰ ..... ۴-۲-۸- طرحواره ی چشایی

۱۰۱	..... ۴-۲-۹- طرحواره ی همراهی
۱۰۲	..... ۴-۲-۱۰- طرحواره ی دما
۱۰۳	..... ۴-۳- طرحواره های تصویری پیشنهادی نگارنده
۱۰۳	..... ۴-۳-۱- طرحواره ی جنس
۱۰۴	..... ۴-۳-۲- طرحواره ی تر/ خشک
۱۰۵	..... ۴-۳-۳- طرحواره ی پیدا/ نهان
۱۰۶	..... ۴-۳-۴- طرحواره ی نرمی/ سختی
۱۰۶	..... ۴-۳-۵- طرحواره ی نسبت خانوادگی
۱۰۷	..... ۴-۴- طرحواره های تصویری و مراحل رشد شناختی از نظر پیاژه (۱۹۷۳)
۱۰۷	..... ۴-۴-۱- تفکر درباره ی ایده های انتزاعی
۱۰۸	..... ۴-۴-۲- جداسدن از واقعیت
۱۰۹	..... ۴-۴-۳- ارتباط و انجام اعمال منطقی با امور انتزاعی
۱۱۰	..... ۴-۴-۴- درک مفهوم بقای عدد، طول، مایع، ماده، سطح، توده و وزن درباره ی امور انتزاعی
۱۱۰	..... ۴-۴-۵- جان بخشی به امور انتزاعی
۱۱۱	..... ۴-۵- فراوانی و درصد کاربرد طرحواره ها
۱۱۴	..... فصل پنجم: نتیجه گیری
۱۱۵	..... ۵- مقدمه
۱۱۵	..... ۵-۱- مروری بر پرسش ها و فرضیه های پژوهش
۱۱۵	..... ۵-۱-۱- پرسش های پژوهش
۱۱۷	..... ۵-۱-۲- فرضیه های پژوهش
۱۱۷	..... ۵-۲- یافته های پژوهش
۱۱۸	..... ۵-۳- نتیجه گیری کلی
۱۱۹	..... ۵-۴- پیشنهادهایی برای مطالعه ی بیشتر
۱۲۰	..... منابع
۱۲۸	..... واژه نامه ی فارسی به انگلیسی

فهرست جدول و نمودار

صفحه	عنوان
۱۱۲	جدول ۴-۱.....
۱۱۳	نمودار ۴-۱.....

فهرست علائم

نشانه

علامت

رجوع کنید

ر.ک

فصل اول

درآمدی بر پژوهش

۱- مقدمه

این فصل که در بردارنده کلیات پژوهش است، شامل بخش‌های بیان مسأله، سوالات پژوهش، فرضیه‌ها، اهداف و کاربرد‌ها، ضرورت انجام دادن پژوهش، استفاده‌کنندگان از نتایج پژوهش، نوآوری طرح، روش انجام پژوهش، روش و ابزار گردآوری اطلاعات و ساختار پژوهش می‌باشد.

۱-۱- مسأله پژوهش

زبان‌شناسی شناختی، رویکردی در مطالعه‌ی زبان است که به بررسی رابطه‌ی میان زبان انسان، ذهن او و تجارب اجتماعی و فیزیکی او می‌پردازد. زبان‌شناسان شناختی معتقدند که زبان انعکاسی از ذهن بشر است و به زبان به عنوان وسیله‌ای برای کشف ساختار نظام شناختی انسان می‌نگرند. این رویکرد که در سه دهه‌ی اخیر مورد توجه روزافزون قرار گرفته است چارچوبی انعطاف‌پذیر دارد و سعی در توصیف نظام و نقش زبان دارد.

یکی از حوزه‌های وسیع زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی شناختی است که توسط لیکاف معرفی شد. بر

اساس این نگرش، دانش زبانی از اندیشیدن و شناخت جدا نیست (راسخ مهند، ۱۳۸۹: ۶-۷).

طرحواره‌های تصویری یکی از مباحث مهم معنی‌شناسی شناختی است که توسط جانسون (۱۹۸۷) مطرح شد. وی معتقد بود ما بر اساس تجربیات فیزیکی خود مانند حرکت، اعمال نیرو، در هم شکستن موانع، عمل و عکس‌العمل، خاصیت ظرف و مظلوفی پدیده‌ها، چرخش، ارتباط، دوری و نزدیکی و جهت، ساخت‌های مفهومی برآمده‌ی را برای خود به وجود آورده و از آنها برای اندیشیدن در مورد موضوعات انتزاعی‌تر استفاده می‌کنیم. از دیدگاه جانسون طرحواره‌ها سطح ابتدایی تری از ساخت شناختی زیر بنای استعاره را تشکیل می‌دهند و امکان ارتباط میان تجربیات فیزیکی ما را با حوزه‌های شناختی پیچیده تری مانند زبان فراهم می‌آورند (صفوی، ۱۳۷۹: ۳۷۴).

طرحواره‌های تصویری زاینده‌ی تجربیات انسانند که برای اندیشیدن درباره‌ی مفاهیم انتزاعی به کار می‌روند و با توجه به نامحدود بودن این تجربیات، طرحواره‌های بی‌شماری نیز می‌توانند در ذهن شکل گیرند.

ادبیات کودک و نوجوان نوشته‌ها یا سروده‌هایی است که ارزش ادبی یا هنری دارند و برای کودکان و

نوجوانان پدید می‌آیند. این گونه از ادبیات هم شامل بخشی از فرهنگ شفاهی عامه است؛ مانند لالایی، مثل و

قصه و هم شامل آثاری که توسط نویسندگان و شاعران برای این گروه های سنی پدید می آیند مانند داستان، نمایشنامه و شعر (میرهادی و جهانشاهی، ۱۳۷۶: ۱۶۴).

شعر که سخنی است موزون و خیال انگیز و بیان کننده ی عواطف و احساسات، یکی از جنبه های این نوع ادبیات می باشد. واضح است که اشعاری که برای این گروه سنی سروده می شود باید به رشد فکری و عاطفی آنها کمک کنند.

گروه بندی سنی فعلی کتاب های کودک و نوجوان که تقریباً در پشت تمامی کتاب های منتشر شده از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوان درج شده است، به شرح زیر است:

گروه الف: سال های قبل از دبستان

گروه ب: سال های اول، دوم و سوم دبستان

گروه ج: سال های چهارم و پنجم دبستان

گروه د: دوره راهنمایی

گروه ه: سال های دبیرستان

به منظور بررسی عملکرد طرحواره های تصویری در اشعار نوجوانان و با توجه به اهمیت رشد شناختی و ذهنی انسان در دوران کودکی و نوجوانی، در این پژوهش عملکرد طرحواره های تصویری جانسون (۱۹۸۷) در قالب معنی شناسی شناختی و میزان کاربرد آنها در پاره ای از اشعار نوجوانان گروه سنی "د" و "ه"، مورد بررسی قرار می گیرد. دسترسی به انواع جدیدی از طرحواره ها و تاثیر آنها در درک مفاهیم انتزاعی و همچنین مطابقت آنها با مراحل رشد شناختی نوجوانان در این گروه های سنی که ژان پیاژه (۱۹۷۳) معرفی کرده است، از موارد دیگر مورد بررسی در این پژوهش است.

۲-۱- سوالات پژوهش

پژوهش حاضر در جهت ارایه پاسخ هایی برای پرسش های زیر انجام می شود:

۱- آیا قالب طرحواره های تصویری برای بررسی این اشعار مناسب است؟

۲- آیا طرحواره ها از نظر میزان کاربرد متفاوتند؟

۳- آیا می توان طرحواره های دیگری را علاوه بر فهرست جانسون ارایه نمود؟

۴- آیا طرحواره های به کار رفته با مراحل رشد شناختی نوجوان در این گروه های سنی که توسط پیاژه معرفی شده است، مطابقت دارد؟

۳-۱- فرضیه های پژوهش

در این پژوهش تلاش می شود تا در اثبات یا رد فرضیه های زیر شواهد معتبر ارائه شود:

- ۱- اشعار نوجوانان را می توان از لحاظ کاربرد طرحواره های تصویری بررسی کرد.
- ۲- برخی از طرحواره های تصویری از کاربرد بیشتری برخوردارند.
- ۳- می توان طرحواره های دیگری را علاوه بر فهرست طرحواره های جانسون (۱۹۸۷) ارائه نمود.
- ۴- طرحواره های به کار رفته مطابق با مراحل رشد شناختی نوجوان در این گروه های سنی که پیاژه معرفی کرده است، می باشد.

۴-۱- ضرورت انجام دادن پژوهش

اگرچه آثار مربوط به نوجوانان از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است ولی از نظر زبان شناسی شناختی آن چنان که باید مورد بررسی قرار نگرفته است. پژوهش حاضر تلاش می کند تا خلأ موجود را تا حدی پر کند. از طرفی ادبیات می تواند در رشد همه جانبه ی نوجوان تأثیر داشته باشد، پس مطابقت آثار خلق شده با رشد شناختی آن ها و آگاهی شاعران از ویژگی های هر دوره، ضروری است.

۵-۱- اهداف

اهداف پژوهش حاضر عبارتند از :

- ۱- تاکیک بر ارتباط تنگاتنگ نظریه های زبان شناسی شناختی و ادبیات نوجوان بویژه شعر.
- ۲- تاکیک بر تاثیر طرحواره های تصویری در درک اشعار توسط نوجوانان.
- ۳- مقایسه ی کارایی انواع طرحواره های تصویری در اشعار نوجوانان.
- ۴- تاکید بر توجه بیشتر به ادبیات نوجوانان.
- ۵- تاکید بر آگاهی شاعران و نویسندگان با مراحل رشد شناختی نوجوانان.

۱-۶- کاربردهای پژوهش

نتایجی که از این پژوهش حاصل خواهد شد در رشته ادبیات فارسی، بویژه ادبیات کودک و نوجوان کاربرد گسترده‌ای خواهد داشت و برای شاعران و منتقدانی که در عرصه شعر کودک و نوجوان فعالیت دارند نیز راهگشا خواهد بود و آنان را برای سرودن اشعاری متناسب با رشد شناختی این گروه‌های سنی ترغیب خواهد کرد و همچنین سبب آشنایی بیشتر دانشجویان زبان‌شناسی همگانی با پژوهش‌های ادبی در این زمینه خواهد شد.

۱-۷- نوآوری طرح

یکی از رشته‌هایی که امروزه دستاوردهای زبان‌شناسی شناختی را به کار می‌گیرد مطالعات ادبی با رویکرد شناختی است که اصطلاحاً به آن شعرشناسی شناختی گفته می‌شود. افراسی و نعیمی (۱۳۸۹) در مقاله مشترک خود با عنوان «تحلیل متون داستانی با رویکرد شعرشناسی شناختی» در این باره می‌نویسند در میان رویکردهای موجود نسبت به تحلیل آثار ادبی، جدیدترین دیدگاه برای تحلیل ادبیات از منظر زبان‌شناسی، رویکرد شعرشناسی شناختی است که از اندیشه‌های نئی مطرح شده در مطالعات معری‌شناسی شناختی است و به رابطه‌ی ذهن انسان با متون ادبی می‌پردازد. در این رویکرد، نظام ادبیات جدا از نظام زبان نیست و درک زبان ادبیات بر پایه‌ی دانش ما از دنیای اطراف صورت می‌گیرد.

از آنجایی که در این پژوهش پاره‌ای از اشعار مربوط به نوجوانان از نظر کاربرد طرحواره‌های تصویری جانسون در چارچوب نظریه معنی‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد، انجام چنین تحقیقاتی با محوریت ادبیات کودک و نوجوان کاری نو و جدید است. از نوآوری‌های دیگر این پژوهش، نگاه روان‌شناسانه به ادبیات کودک و نوجوان است.

۱-۸- روش انجام دادن پژوهش

روش انجام دادن این پژوهش توصیفی _ تحلیلی است و بر اساس مطالعه منابع مختلف و بررسی اشعار مربوط به نوجوانان انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش دو هزار بیت از سی و یک کتاب مجموعه‌ی شعر نوجوانان گروه سنی "د" و "ه"، از شاعران مختلف دو دهه‌ی اخیر، منتشر شده یا تجدید چاپ شده از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در بین سالهای ۱۳۹۰-۱۳۷۰ می‌باشد. کتاب‌ها از شاعران

گوناگون برگزیده شده تا بتوانند به نوعی بیانگر ادبیات نوجوانان باشند و بتوان نتایج حاصل را تا حدودی تعمیم داد. در این پژوهش پس از انتخاب نمونه، پژوهشگر تمامی آنها را به دقت مطالعه و بررسی کرده و سپس ابیاتی را که حاوی طرحواره های تصویری بودند به شیوه ی دسغی استخراج کرده است و سپس فراوانی و درصد کاربرد هر کدام از طرحواره ها را مشخص کرده و در نهایت به تحلیل طرحواره های استخراج شده و بررسی مطابقت آن ها با نظریه ژان پیاژه (۱۹۷۳) پرداخته است.

۱-۹- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای است و برای نمایش داده ها از نمودار و جدول استفاده شده است.

۱-۱۰- محدودیت های پژوهش

از محدودیت های پژوهش می توان به کمبود کتاب شعر برای گروه های سنی "د" و "ه" در کتابخانه های کانون پرورشی فکری کودک و نوجوان این استان اشاره کرد. علاوه بر این بیشتر کتاب ها مربوط به سال های ۸۵-۷۰ می شد که گاهی تنها از یک شاعر بخصوص بودند. این موارد پژوهشگر را در امر جمع آوری نمونه با مشکلاتی روبه رو می کرد. از دشواری های کار تعداد بالای ابیاتی که باید بررسی می شد، بود.

۱-۱۱- ساختار پژوهش

پژوهش حاضر در پنج فصل نگاشته شده است. در فصل اول که مقدمه ی این پژوهش را شامل می شود. نگارنده به بررسی مسأله ی پژوهش، سوالات و فرضیه ها، ضرورت انجام دادن پژوهش، اهداف، کاربردهای پژوهش و نوآوری طرح پرداخته است و در پایان این فصل روش گردآوری اطلاعات و ساختار پژوهش توضیح داده شده است. فصل دوم به پژوهش هایی که در ارتباط با طرحواره های تصویری در ادبیات انجام شده اختصاص دارد. این مطالعات شامل کتب، پایان نامه ها، مقالات و نظریاتی است که در این مورد ارائه شده است. در فصل سوم نگارنده به مباحث نظری پژوهش پرداخته است و اصول و مفاهیم بنیادین زبان شناسی شناختی،

طرحواره های تصویری و همچنین مسایلی را در ادبیات کودک و نوجوان مورد بررسی قرار داده است و در پایان، به توضیح نظریه ی رشد شناختی کودک و نوجوان ژان پیاژه (۱۹۷۳) پرداخته است.

فصل چهارم بخش اصلی این پژوهش را شامل می شود و به بررسی اشعار نوجوانان بر اساس طرحواره های تصویری جانسون (۱۹۸۷) در قالب نظریه ی معنی شناسی شناختی اختصاص دارد. نگارنده علاوه بر فهرست جانسون به بررسی طرحواره های دیگری که توسط دیگران ارائه شده است نیز پرداخته است و علاوه بر آن چند طرحواره ی جدید توسط خود نگارنده پیشنهاد شده است و در آخر این فصل طرحواره های به کار رفته از نظر مطابقت با مراحل رشد شناختی ژان پیاژه مورد بررسی قرار گرفته است. فصل پنجم نیز شامل جمع بندی و نتیجه گیری و چند پیشنهاد است.

فصل دوم

پیشینه ی پژوهش

۱- مقدمه

فصل حاضر به بررسی پیشینه ی پژوهش اختصاص دارد. در این بخش مطالعات انجام شده در ارتباط با پژوهش حاضر مورد بررسی قرار می گیرد. این فصل خود به دو بخش تقسیم می شود: بخش اول به بررسی مطالعاتی می پردازد که غیرایرانیان در این خصوص انجام داده اند و در بخش دوم پژوهش های ایرانیان مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۲- مطالعات پژوهشگران غیر ایرانی

مارک جانسون (۱۹۸۷) در کتاب خود با عنوان «جسم در ذهن» (The Body in the Mind) طرحواره های تصویری را زاینده تجربه های فیزیکی می داند. در نظر او طرحواره های تصویری، اساس استعاره را تشکیل می دهند و همین امر عامل ارتباط میان تجربه طبیعی و زبان است. وی در این کتاب به معرفی انواع طرحواره های تصویری می پردازد که عبارتند از طرحواره های تکرار، سطح، تعادل، نیروی متقابل، جذب، ارتباط، دور / نزدیک، اتحاد، انطباق، ظرف، مانع، توانایی، مسیر، چرخش، کل / جزء، پر / خالی، تماس، شری، اجبار، رفع مانع، توده / شمار، مرکز، مقیاس، شکافت، فرایند و مجموعه (ص ۱۲۶).

مارک ترنر (۱۹۹۱) با الهام از نظریه های لیکاف و جانسون شیوه هایی را مورد بررسی قرار داد که در آن ها می توان تولید و درک ادبی را جزء عملکرد و ویژگی های اساسی ذهن به شمار آورد. وی طرحواره های تصویری را بخشی از ساختار کلی الگوهای تکراری می داند که تجربیات فیزیکی ما را در سایر تجربیات مان به صورت پویا فرافکنی می کنند (ص ۱۷).

اوکلی (۱۹۹۸) معتقد است که شناخت گرایان بر این باورند که داستان ها بر پایه عناصر ساده و تکرارپذیری شکل می گیرند که به زنجیره ای از الگوها ی تجربی ساده وابسته اند. این الگوها که به فرهنگ و پیش زمینه فردی ما بستگی دارند طرحواره های تصویری نامیده می شوند. طرحواره ها از دریافت های حسی ما از واقعیت

-
- Mark Johnson
  - Mark Turner
  - Lakoff
  - Oakley

بیرونی نشات می گیرند و بر یک ساختار مفهومی منطبق می شوند، آن‌ها به نوعی زاینده ی تجربه‌های مکانی و زمانی هستند که در ساختار دانش و معناها وجود دارند (ص ۲۱۵). به اعتقاد وی طرحواره‌های تصویری دارای ویژگی‌هایی ثابت با محتوای خاص نیستند ، بلکه آن‌ها بسیار انعطاف پذیر هستند و در هر بافتی که قرار می گیرند خود را با آن بافت سازگار می نمایند (همان : ۲۱۷).

نورتون (۱۳۸۲) بر نقش ادبیات در رشد تخیل کودک تاکید دارد و معتقد است طرح مفاهیم انتزاعی از طریق طرحواره های تصویری و ایجاد مفاهیم استعاری در همه گونه های ادبی ضروری است.

سانتیبانز (۲۰۰۲) در مقاله ی «طرحواره ی تصویری شی و سایر طرحواره های وابسته»

(Object image schema and other dependent schemas) به بررسی طرحواره ی تصویری شی که از

تعامل ما با اشیای اطراف ناشی می شود، پرداخته و جایگاه آن را در ارتباط با سایر طرحواره ها بررسی کرده

است. نتایج نشان داد که طرحواره ی شی یک طرحواره ی اساسی و پایه است که طرحواره هایی مانند

طرحواره ی ارتباط، کل / جزء، و مرکز به آن وابسته اند.

فریمن (۲۰۰۳) با این عقیده است که بر طبق نظریه طرحواره‌های تصویری ، واژگانی که برای بیان مفاهیم

ادبی و استعاری به کار می روند شدیداً به دانش ما از اجسام و فعالیت‌های عینی مرتبط است (به نقل از افراشی

و نعیمی، ۱۳۸۹: ۶).

همپه و گریدی (۲۰۰۵) به جمع آوری مقالات مربوط به طرحواره های تصویری اقدام کردند و کتابی با عنوان

«از درک به معنی» (From Perception to Meaning) منتشر کردند. این کتاب مجموعه ای مهم از مقالات

محققان برجسته مانند جانسون، لیکاف و گیبز در مورد نظریه طرحواره تصویری است. هدف همپه و گریدی از

جمع آوری این نظریات بررسی این مطلب بوده است که چگونه مفهوم طرحواره های تصویری راه های جدیدی

را برای کاوش در پیچیدگی های پنهان ذهن، زبان و شناخت انسان می گشاید. آنان در مقدمه ی کتاب،

طرحواره های تصویری را الگوهای معنادار، انعطاف پذیر و ممتدی معرفی می کنند که آگاهانه، مستقل و قبل از

دیگر مفاهیم شکل می گیرند (صص ۱-۲).

-
- Norton
  - Santibanez
  - Freeman
  - Hampe
  - Grady

کیمل (۲۰۰۵) در مقاله «از استعاره تا طرح ذهنی» (From Metaphor to the "Mental Sketchpad") با بررسی طرحواره های تصویری در داستان «قلب تاریکی» بر نقش طرحواره های تصویری در شکل دادن به ساختارهای کلان ادبی و سازماندهی استعاره ی ادبی تاکید می کند.

انگرس و اشمیت (۲۰۰۶)، طرحواره ها را مستقیماً ناشی از تجربیات جسمی روزانه می دانند و در کتاب «درآمدی بر زبانشناسی شناختی» (An Introduction to Cognitive Linguistics) به طرحواره هایی مانند: داخل/خارج، جلو/عقب، ظرف، کل/جزء و مسیر اشاره می کنند (به نقل از نظامی، ۱۳۹۰: ۱۷).

مینگیو سنگ (۲۰۰۷) در مقاله ی «بررسی طرحواره های تصویری به عنوان یک مفهوم مهم» (Exploring Image Schemas as a Critical Concept) با نگاه شناختی-انتقادی به بررسی طرحواره های تصویری میپردازد. به عقیده ی وی طرحواره های تصویری همچون پلی بین امور ملموس، تجربیات و تفکر انتزاعی عمل می کنند. وی در این مقاله به بررسی طرحواره های تصویری در دو شعر چینی پرداخته است و در بررسی خود نگاه ویژه ای به الگوهای طرحواره ای و نقش آنها به عنوان رابط بین گفتمان، شناخت و جهان بینی داشته است.

لینگ یی (۲۰۰۹) در پایان نامه ی خود «طرحواره های تصویری دز ساخت واژه در زبان اشارهی تایوانی» (Image schema and word formation in Taiwan sign language) طرحواره های تصویری جانسون (۱۹۸۷) را در زبان اشاره ی تایوانی بررسی کرده است و به این نتیجه رسید که طرحواره های تصویری در معنای کلمات در این زبان دخیلند و کلمات زیادی در این زبان وجود دارند که در تطابق با مفهوم طرحواره ی تصویری مطابقت ساخته شده اند. علاوه بر این مشخص شد که کلماتی با طرحواره ی تصویری یکسان معمولاً بر معنای یکسانی دلالت می کنند.

جان سعید (۲۰۰۹) در کتاب «معنی شناسی» (Semantics) طرحواره های تصویری را ساختارهای مفهومی می داند که به واسطه فرآیندهای مجاز و استعاره، مدل ها ی ذهنی شناختی را تشکیل می دهند (ص ۳۰۸).

-
- Kimmel
  - Ungerer
  - Schmidt
  - Ming-Yu Tseng
  - Saeed